

Jørn Loftager God statskundskab?

Metodisk bevidsthed og kunnen er nødvendige, men ikke tilstrækkelige betingelser for god statskundskab. I en diskussion med en tidligere artikel i *Politica* af Asbjørn Sonne Nørgaard fremhæves grundig viden og artikuleret teori som nødvendige forudsætninger for formulering af relevante problemstillinger. Og den disciplin-interne diskussion om god statskundskab har netop kredset om forholdet mellem metode og relevans. For en adækvat begribelse af dette forhold kan der fortsat hentes inspiration i den kritisk teoretiske tradition. Det gælder dens krav om en samfundsteoretisk fundering af de konkrete analyser, og det gælder ligeledes krav om et deltagerperspektiv på forskningen. Evnen til at bidrage til kvalificeringen af den demokratiske meningsdannelse bliver dermed et centralt mål på god statskundskab.

Fag og fagligheder er ikke naturgivne størrelser. De er af social oprindelse, er blevet til under bestemte historiske omstændigheder og har varetaget forskellige manifesterede og latente funktioner. Derfor er der grund til fortsatte overvejelser over den måde, fag udvikler sig på, og de kvalitetsstandarder, de udtrykkeligt eller stiltiende opererer med. Det gælder ikke mindst for et fag og fagområde som statskundskab, som i løbet af få årtier er kommet til at fylde meget på de danske universiteter og i uddannelsessystemet generelt. Sideløbende har fagets kandidater gjort sig relativt stærkt gældende på arbejdsmarkedet, og de har dertil indtaget en betydelig del af samfundets magtpositioner. Af samme grund kunne refleksioner over fagets kvaliteter og rolle her gå hånd i hånd med kernefaglige forskningsaktiviteter omkring statskundskabens magt, metoder og politiske konsekvenser.

Imidlertid fylder diskussioner af den slags grundlagsproblemer ikke meget i dansk statskundskab, og en årsag hertil kan måske netop være fagets utvivlsomme ekspansive succes. Kan den ikke nærliggende tolkes som udtryk for et kvalitetsniveau så højt, at det ikke kalder på selvransagelse? Som fagperson vil jeg mene, at spørgsmålet et stykke ad vejen må besvares bekræftende. Det er lykkedes at nå et pænt niveau forskningsmæssigt og i sammenhæng hermed at skrue brugbare uddannelser sammen. Når det er sagt, skal man dog ikke være blind for, at udbuddet på dette felt også kan være med til at skabe sin egen efterspørgsel. Dels i den forstand, at den faktiske efterspørgsel nok vidner om brugbare, men ikke derfor nødvendigvis optimale, kvalifikationer. Dels og mere intrikat derved, at scient.pol.er og tilsvarende uddannede kan være med til at påvirke behovene på arbejdsmarkedet, så de svarer til, hvad statskundskaben tilbyder. Og det behøver langt fra at udtømme det samfundsmæssige bidrag, undervisning og forskning i statskundskab kunne og

måske burde præstere. Ikke mindst spørgsmålet om fagområdets rolle vis-a-vis demokratiet kan her trænge sig på.

På den baggrund må det hilses velkomment, når en af fagets kompetente udøvere, Asbjørn Sonne Nørgaard (ASN), tager sig for at besvare spørgsmålet om, hvad god statskundskab er. Det sker i artiklen „God statskundskab – heksekunst eller håndværk? – standarder for god forskning“ (Nørgaard, 2007), der er den direkte anledning til nærværende overvejelser og kommentarer. For mens jeg deler mange af artiklens generelle såvel som specielle betragtninger, finder jeg også, at den kalder på indsigelser og tilføjelser. Det skyldes først og sidst dens snævre tilgang, hvor der helt eller delvist ses bort fra dimensioner, som efter min mening selvfølgelig må med i diskussionen om god statskundskab. Præciserende vil jeg straks tilføje, at det er dimensioner, der står i umiddelbar tilknytning til nogle af de af ASN eksplicit fremhævede grundsynspunkter på, hvad (god) forskning indbefatter og må indbefatte, hvilket bringer mig i den specielle situation, at jeg på en måde må føle mig mere enig med ASN, end han selv synes at være. Under alle omstændigheder er der god grund til at fortsætte den diskussion, ASN har taget hul på, og sigtet med det følgende er konstruktivt at bidrage hertil.

Konkret drejer sagen sig først og sidst om forholdet mellem metode og god statskundskab, og min indvending er kort sagt den, at ASN synes at identificere god statskundskab med metodisk god statskundskab. Heroverfor vil jeg for det første fremhæve, at almen viden og god, artikuleret teori og teoretisk indsigt også er en nødvendig betingelse for statskundskabsforskning af høj kvalitet, idet det er forudsætningen for formulering af interessante og relevante problemstillinger. Jeg skal i den forbindelse referere til den debat om statskundskab som disciplin, der har løbet i mange år, men som ASN ikke berører. I sammenhæng hermed vil jeg for det andet argumentere for nødvendigheden af også at anlægge en ekstern synsvinkel og dermed inddrage spørgsmålet om, hvad faget statskundskab kan og bør bidrage med til det samfund, det er en del af. Mere specifikt vil jeg vove den påstand, at god statskundskab må være samfundsteoretisk reflekteret statskundskab, forstået på den måde, at den må indeholde overvejelser om karakteren af det samfund, politikken som dens objekt udspiller sig i. Og mens ASN opfordrer til, at vi lægger den gamle samfundsvidenskabelige *Methodenstreit* bag os, vil jeg argumentere for, at (kritisk teoretiske) dele heraf fortsat er værd at bringe videre – og i øvrigt i god overensstemmelse med nogle af ASN's egne synspunkter og bemærkninger. Endelig skal det indledningsvist bemærkes, at nærværende forholdsvis grundige kommentering af en enkelt kollega-artikel falder uden for normen i dansk statskundskab. Men det normbrud står jeg gerne inde for ud fra den præmis, at sikring af det faglige niveau væsentligst beror på offentligt fremsat, gensidig kritik. Og i videre forstand er det her, vi finder hem-

meligheden bag et velfungerende videnskabeligt samfund og den specielle solidaritet, det rummer eller kan rumme (Rorty, 1991: 35-45).

Metode: intet over og intet ved siden af?

ASN's artikel er publiceret som bidrag til et nummer af *Politica* med „Statskundskabens metoder“ som tema, hvorfor det ikke kan overraske, at den koncentrerer sig om netop metodespørgsmål. Taget for pålydende er anliggendet imidlertid ikke begrænset til en diskussion og bestemmelse af de rette metoder i statskundskaben. Den erklærede intention er at nå frem til „en præcis bestemmelse af, hvad god statskundskabsforskning er“ (p. 233). Som allerede indikeret af overskriften „God statskundskab – heksekunst eller håndværk?“, synes de to ærinder dog i praksis at gå ud på et. For ser vi bort fra heksekunsten, synes løsenet at ligge i netop metoden. I overensstemmelse hermed kredser den substantielle argumentation om, hvordan og ved hjælp af hvilke design og metoder, det er muligt at afdække de årsags-virkningsforhold, der på deres side betragtes som statskundskabens inderste kerne og mening – idet begrebet kausalitet vel at mærke forstås så rummeligt, at det blandt andet indbefatter både motivforklaringer og funktionelle forklaringer. Og hovedbudskabet formuleres både klart og kategorisk: „God statskundskab defineres ved metoden ikke genstandsfeltet“ (p. 234).

Eller måske er budskabet ikke så klart endda? For det første, fordi der antydes et helt andet perspektiv, når det siges, at den foreslåede forståelse „også af normative, dvs. demokratiteoretiske grunde bør vinde mange proselytter“ (p. 234) [min kursivering]. Bortset fra, at vi vel i det hele taget her har at gøre med en normativ, normerende eller foreskrivende affære, åbnes dermed op for en helt anden type diskussion, hvor statskundskabens kvalitet også afhænger af de ydelser, den leverer til samfundet; jf. nedenfor. For det andet og nok så vigtigt kompliceres det tilsyneladende enkle budskab af, at ASN flere gange understreger, at udgangspunktet for god forskning er besvarelsen af de to spørgsmål „hvad ved vi, og hvad skal vi lære?“ Det betyder, siges det videre, „at forskningen er drevet og normeret af problemstilling og teori“ (p. 234), ligesom det tilsvarende betones, at virkeligheden ikke taler for sig selv. Og til slut fastslås utvetydigt: „Metodespørgsmålet giver først mening, når vi har besvaret de to første og mere grundlæggende spørgsmål“ (p. 253).

Det er da med hensyn til disse fremhævede grundsynspunkter, at jeg kan erklære mig aldeles enig. Uden teori og øvrig (for)forståelse ingen spørgsmål til virkeligheden og ingen problemstillinger, hypoteser mv. Men accepteres dette, tilsiger simpel logik da ikke, at god statskundskabsforskning *også* og ikke mindst må handle om god teori og ditto problemstillinger? Det kan der efter min mening ikke være tvivl om, men ASN undlader en nærmere diskussion af spørgsmålet, „hvad skal vi lære?“ og af teoriens rolle i den forbindelse.

Er det alene et krav om eksplicit angivelse af det konkrete forskningsarbejdes mål, altså hvad man i det enkelte tilfælde ønsker at finde ud af og fremskaffe viden om? Måske blot et krav om et klart formuleret forskningsspørgsmål? Når ASN kategorisk afviser analyser, der begynder og slutter med at påpege, „at et problem er kompliceret“, og efterlyser klart definerede begreber som medicin mod den „sygdom“, kan det pege i retning af en „operationalistisk“ forestilling om god forskning (p. 237). Til støtte for en sådan snæver tolkning taler, at der intetsteds fremgår overvejelser om *relevans* ved valg af problemstillinger. Men bør der være det, hvis statskundskab skal være god statskundskab? Og hvis det er tilfældet, hvor kommer relevansen da fra, og er det noget, der er åbent for gyldighedsfordrende begrundelse og argumentation? Det hedder *en passant*, at vores „normative interesser“ er medbestemmende, men hvilken status sådanne interesser måtte have, siges der ikke noget om.

Udtrykt i videnskabsteoretisk (Popper'sk) jargon drejer spørgsmålet sig om forholdet mellem *context of discovery* og *context of justification* (Popper, 1968: 31). Hos Popper er der tale om et skel mellem det, der ligger uden for det videnskabeligt normerede og gyldighedsfordrende – hvor det handler om *bold conjectures* – og det, der ligger inden for. Og det er på grund af dette skel og den dermed koblede fokusering på metoden, at Popper uanset sin falsifikationisme og kritisk rationalistiske afvisning af naiv-empiristisk videnskabsforståelse alligevel indskrives i den positivistiske tradition.

Mit sigte er ikke at gå nærmere ind denne diskussion, men så vidt jeg kan se, følger der uantagelige konsekvenser af antagelsen af et sådant skel. Nok er det videnskabens opgave at finde frem til så sikre, korrekte og sande udsagn om virkeligheden som muligt. Men bedømmelse af forskning kan ikke alene ske gennem en kontrol af, om diverse metoderegler er overholdt. Selv ikke den mest inkarnerede empirist vil nogensinde i praksis stille sig tilfreds med verifikation, falsifikation eller intersubjektivitet som eneste videnskabskriterium. Konsekvensen ville nemlig blive, at videnskaben kom til at omfatte viden, som ingen ville finde det berettiget at henregne til kategorien. Der må helt selvfølgelig også anstilles og opfyldes nogle relevanskrav. Hvad der betragtes som henholdsvis relevant og ikke-relevant er imidlertid en uadskillelig del af de antagelser, de teorier, det paradigme, det sprog, der opereres med på *discovery*-siden. Er det ikke muligt her at gennemføre forpligtende argumentation, bliver resultatet uundgåeligt en uacceptabelt stærk relativisme. Som Hilary Putnam (1982) har formuleret det:

“to tell us that ‘science seeks to discover the truth’ is really a purely formal statement ... *truth is not the bottom line*: truth itself gets its life from our criteria of rational acceptability, and these are what we must look at if we wish to discover the values which are really implicit in science“ (Putnam, 1982: 130).

Tilsvarende hos Martin Rein: „We cannot grasp reality independent of the categories of understanding we impose ... For any given fact you present to me, I will want to know not only if it's true but why you are presenting it“ (Rein, 1983: 89f).

Hvad ved vi, og hvad skal vi lære?

Som sagt er det de to spørgsmål og i den rækkefølge, der ifølge ASN går forud for diskussionen af metoden, og som også sagt deler jeg helt det synspunkt. Rækkefølgen kan imidlertid diskuteres, og selvom det kan ligne diskussionen om hønen og ægget, kan det i sammenhængen her være værd at ofre et par bemærkninger opmærksomhed. På den ene side er det først, når vi har en problemstilling og dermed en specificeret angivelse af, hvad vi skal (vil) lære, at vi meningsfuldt kan spørge til, hvad vi i forvejen ved. På den anden side er det naturligvis også rigtigt, at dannelse og udvikling af problemstillinger hænger sammen med den viden, vi allerede er i besiddelse af. Det vil blandt andet – men ikke kun! – sige, hvad forskerkollektivet har af viden, og hvad det er optaget af at udvikle ny viden om. Der vil „altid allerede“ være en fungerende forskningsdagsorden, som man kan og bør forholde sig til.

Når der kan være grund til at bringe dette (komplicerende) dilemma på bane, skyldes det, at måden, hvorpå der kobles til den eksisterende dagsorden, ikke er ligeegyldig. Der lurder to farer. I den ene ende er der en fare for konformitet, hvor der ukritisk, om end måske under udfoldelse af megen metode-teknisk kunnen, køres videre i eksisterende spor uden refleksioner over, hvor sporet leder eller skal lede hen. I den anden ende er der faren for sekterisk og indbildsk at ignorere andre tilgange og insistere på et bestemt teoretisk spor under idelig henvisning til den i og for sig banale kendsgerning, at ingen position kan siges at være den ultimativt rigtige.

Jeg skal nedenfor vende tilbage til dette dilemma, og hvordan det kan og bør tackles. I første omgang har jeg ønsket at henlede opmærksomheden på en problematik, der forekommer af oplagt relevans for spørgsmålet om god statskundskab, men som ikke indgår i ASN's artikel. For det angiveligt nødvendige spørgsmål, „hvad ved vi?“, glimrer ved sit fravær, når ASN behandler sin problemstilling om, hvad der er god statskundskab. Der ses bort fra de ret omfattende diskussioner, der gennem tiden har udspundet sig om dette spørgsmål. Og når det her er på sin plads at gøre opmærksom på denne selv-refererende inkonsistens, skyldes det, at netop spørgsmålet om metode har været i fokus i disse grundlagsdiskussioner. Det skal jeg kortfattet pege på i det følgende i form af nedslag på tre markante diskussionsbidrag fra de seneste tre-fire årtier (jf. Loftager, 1993).

Et post-behavioralt opråb om relevans

I sin selvforståelse markerede efterkrigstidens såkaldte behavioralisme det højeste stadium i det videnskabelige studium af politikken. Den kom til at dominere amerikansk politisk videnskab i løbet af 1960'erne og satte også sit stærke præg på dansk statskundskab. En væsentlig del af selvforståelsen var opgivelsen af traditionens præntention om at bidrage til formuleringen og begrundelsen af den „rigtige“ politik eller den rette styreform. Fokus blev i stedet rettet mod politisk adfærd, processer, strukturer og systemer som faktisk foreliggende kendsgerninger, der mentes beskrivelige og analyserbare uafhængigt af normative hensyn og overvejelser. Tilsvarende fik politikken indhold, de enkelte sags- og problemområder, primært interesse som eksempel materiale i forbindelse med adfærds-, proces- og strukturstudier. Målet var ren erkendelse, der kunne lede frem til generel gyldig (adfærds)viden om det politiske system.

“Political science should abjure, in favor of ‘pure’ research, both applied research aimed at providing solutions to specific, immediate social problems and mediatory programmatic ventures. These efforts, as the behaviorist sees it, produce little valid scientific knowledge and represents, instead, an essentially unproductive diversion of energy, resources, and attention“ (Somit og Tanenhaus, 1967; loc.cit. Ranney, 1968: 11).

En hovedtalsmand for behavioralismen var David Easton, der desuden blev den centrale inspirator i forbindelse med statskundskabens danske udvikling. Det dokumenterer Erik Rasmussens lærebogsværk *Komparativ Politik* utvetydigt (Rasmussen, 1970), og Eastons model over det politiske system indgår fortsat som en selvfølgelig fælles reference i dansk statskundskab.

Langt mindre opmærksomhed vakte det, at Easton så tidligt som i 1969 i sin „Presidential Address“ til det årlige møde i American Political Science Association gjorde rede for og bifaldt en dybtgående selvransagelse af centrale dele af behavioralismen og annoncerede en *post-behavioral revolution* (Easton, 1969). I nærværende artikels sammenhæng er det imidlertid værd at fremdrage Eastons kritik. Den angår nemlig først og sidst spørgsmålet om relevans eller mangel på samme, og der opstilles ligefrem et *Credo of relevance* (p. 1052). Metodens betydning underkendes ikke, men det pointeres, at hensyn til substans må gå forud for hensyn til metode og teknik.

Det fremhæves også, hvordan behavioralismen risikerer at tjene som ideologi i skikkelse af en *empirical conservatism*, såfremt den undlader at interessere sig for den bredere kontekst, *facts* altid indgår i. Ja, det anbefales endog den politiske videnskab at begive sig ud i „creative speculation“ og formulere „alternatives to the here and now ... to understand better the deficiencies of

our own political systems and to explore adequate avenues of change ...“ (p. 1058). I modsat fald risikerer man, siges det, at blive spærret inde i den eksisterende „value framework“ (p. 1058.).

Metodisk tragedie?

Post-behavioralismen og dens krav om relevans kom dog ikke til at revolutionere den politiske videnskab. Det fremgår indirekte af bogen *The Tragedy of Political Science* udsendt af David Ricci (1987) et par årtier senere. Som titlen mere end antyder, stilles der heri en pessimistisk diagnose over statskundskabens udvikling. Og Riccis pessimisme skyldes ikke, at forskningen har underprioriteret metode og håndværk. Tværtimod er det hans gennemgående pointe, at samtidig med at disciplinen har taget form efter en empiristisk erkendelsesmodel og udviklet fortsat mere avanceret metodik, har den måttet give afkald på at bidrage til debatten eller, som det hedder, „den store conversation“ om samfundets ve og vel. Opmærksomheden har været koncentreret om den type spørgsmål, som bedst lader sig besvare ved hjælp af de stadig mere forfinede forskningsmetoder og -teknikker. Kravet om umiddelbar eller logisk-deduktiv middelbar empirisk efterprøvelighed – *descriptive empiricism* – har udmøntet sig i en voksende afstand mellem videnskabens sprog om politikken og sproget, som det udfolder sig i dagligdagen og i den offentlige politiske diskussion.

På linje hermed nævner Ricci behavioralismens forhåbninger om at kunne udvikle et politologisk nysprog i harmoni med den videnskabelige metodes krav.¹ Det forhindrer, at vigtige politiske spørgsmål lader sig stille inden for videnskabens rammer. Næsten retorisk spørges der, om: „a purely professional vocabulary of policies, given the range of concerns it addresses, really come to grips with what everyone needs to know about public life“ (1987: 299).

Det er i lyset af en distance fra den type spørgsmål, der udgør substansen i den offentligt diskuterede politik, at man ifølge Ricci må forstå, at den moderne politologi ikke har fostret store tænkere. Hvor er det 20. århundredes svar på for eksempel Locke, Marx og Stuart Mill? Ja, i hvert fald er de ikke at finde i politologernes rækker. I illustrativt øjemed refererer Ricci en undersøgelse, hvor en forsamling politologer blev bedt om at udpege de tidsskrifter, som de mente indeholdt de mest tankevækkende og interessante analyser af væsentlige politiske og samfundsmæssige spørgsmål. Det viste sig, at ingen pegede på politologiske tidsskrifter (p. 19).

Ricci intenderer ikke med sin analyse at bane vejen for en nyudvikling af den politiske videnskab, der vil kunne føre ud af dilemmaet mellem – groft sagt – kravet om videnskabelighed og kravet om relevans. Det hører netop med til tragedien som tragedie, at udviklingen betragtes som uafvendelig.

I kraft af sin indbyggede dynamik, der blandt andet tager form af en stadig voksende specialisering, vil den politiske videnskab fortsætte med at fjerne sig længere og længere fra den status som integrerende og syntetiserende *master science*, den havde i traditionen fra Aristoteles. Ikke så meget fordi videnskaben ad den vej har formået eller vil formå at få en kumulativ vidensudvikling i stand. De forventninger, som var fremherskende i behavioralismens glansperiode, om, at enkeltresultaterne af den stærkt stigende forskningsindsats ville munde ud i en voksende fond af viden med generel gyldighed, er ikke blevet indfriet. Det er som bekendt begrænset, hvad der findes på markedet af bekræftede politologiske teorier i stand til den forudsigtelse af adfærd, der skulle være videnskabens adelsmærke.

Det eneste, Ricci finder at kunne gøre sig forhåbninger om, er, at i det mindste enkelte forskere en gang imellem og ved siden af det videnskabeligt normerede arbejde vil tage del i den „store konversation“. Blandt andet ved at studere og undervise i det, der kaldes *the good books*, dvs. bøger „which deal with matters of importance to society rather than the needs of a single learned discipline“ (p. 313); bøger, der kan „help us to think clearly about what we must know in order to live decently together“ (p. 314). Disse bøger er en del af vor moralske og intellektuelle arv og tjener som referencepunkter for samfundets store konversation, der er med til at forme og danne vore politiske opfattelser, standpunkter, målsætninger og håb.

Hvad bør være drivkraften – metoder, teorier eller problemer?

25 år efter Riccis bog publicerede Ian Shapiro en artikel i *Political Theory* med overskriften „Problems, Methods, and Theories in the Study of Politics, or What’s Wrong with Political Science and What to Do About it“ (2002). Artiklen blev genoptrykt i *Perestroika. The Raucous Rebellion in Political Science* (Monroe, 2005), der indeholder en omfattende præsentation og diskussion, af den protest- og oprørsbevægelse – *Perestroika* – inden for American Political Science Association, der begyndte i år 2000. Samme *Perestroika* er i sig selv det utvivlsomt vigtigste udtryk for, at spørgsmålet om god statskundskab også aktuelt er til diskussion og derfor forekommer naturligt at berøre, når det handler om, „hvad vi ved, og hvad vi skal lære“ om dette spørgsmål. *En passant* er der i en skandinavisk sammenhæng grund til at pege på Bo Rothsteins bidrag til diskussionen med det både provokerende og tankevækkende spørgsmål: „Is political science producing technically competent barbarians“ (Rothstein, 2005).

Ligesom Easton og Ricci retter også Shapiro sit kritiske lys mod det, han kalder *method-driven* politisk videnskab. Og på linje med Riccis karakteristik vil det sige en forskning, som er distanceret fra „the great questions of the day and focused instead on what seems methodologically most tractable“

(1987: 597). Shapiros kritik inkluderer imidlertid også såkaldt *theory-driven* forskning, hvilket der her er særlig grund til at være opmærksom på – jf. min indledningsvise påstand om tilstedeværelsen af god, artikuleret teori som forudsætning for god statskundskab. Der er her tale om forskning, hvor teorien og dens afprøvning er det primære, og hvor konkrete undersøgelsesspørgsmål ikke vælges ud fra, om de kan forbedre vores viden om og forståelse af væsentlige problemer og deres politiske løsning, men om de er velegnede som grundlag for test af teorien (p. 598). Teorien dyrkes og undersøges for dens egen skyld med samme konsekvenser som ved den metodedrevne forskning..

Resultatet af metode- og teoridrevet forskning kan være søgte og konstruerede problemstillinger af ringe interesse for andre end de involverede forskere selv. Som eksempel anfører Shapiro blandt andet forskning i „løsning“ af *free rider*-problemer, der aldrig har udgjort problemer i virkelighedens verden, og generelt sammenfattes diagnosen med mundheldet, „that if the only tool you have is a hammer, everything around you starts to look like a nail“ (Shapiro i Monroe, 2005: 66).

Shapiros alternativ er det, han kalder *problem-driven* forskning. Det vil sige forskning, hvor endemålet er at blive klogere på et problem, der er defineret uafhængigt af teorien, og som det er værd at blive klogere på. Men giver det – jf. hønen og ægget – mening at tale om problemer uafhængigt af teori? Nej, medgiver Shapiro og tilføjer endvidere, at der altid vil være mangfoldige sande beskrivelser af et hvilket som helst stykke af virkeligheden. Men netop derfor er teoridrevenhed problematisk. Den trækker i retning af tendentiøse beskrivelser af studieobjektet, fordi den er drevet af en specifik akademisk interesse i teoriens retfærdiggørelse og ikke af et ønske om at komme til bedre forståelse af problemer i virkeligheden. I stedet for at åbne op for og generere viden kan teorien derved gøre forskeren blind.

Tilsvarende argumenterer Shapiro imod at gøre en fetich ud af forudsigelse som forskningsmæssig kvalitetsindikator. Faren er igen, at der vælges studieobjekter ud fra, om de synes at muliggøre forudsigelser, snarere end fordi vi i øvrigt har grunde til, at det er værd at studere dem (Shapiro, 2002: 609). Desuden fremhæves et forhold, som også ASN gør opmærksom på, nemlig at forskningsobjekterne ofte undergår reale ændringer over tid, således at det fx er meningsløst at søge efter en generel teori – uafhængig af tid og sted – om, hvem der stemmer på et bestemt parti. Endvidere rejses spørgsmålet, om man overhovedet kan ønske idealet om mest mulig forudsigelighed realiseret. Hvordan ville det være at leve i et samfund, hvor valgforskere med fuld sikkerhed kunne forudsige valgresultater? Ville tilstedeværelsen af en sådan forudsigelighed ikke være et åbenlyst tegn på et demokrati i alvorlige problemer?

Parallelt til Eastons post-behavioralisme anfører Shapiro det som en fort-

sat opgave kritisk at revurdere de almene beskrivelser, antagelser og myter om det politiske system, der danner den almindelige basis, som forskningsspørgsmål genereres ud fra. Som eksempel på „problematizing redescription“ (p. 615) nævnes Schmitters kritik af den pluralistiske ortodoksi i den klassiske artikel fra 1974 om korporatisme (Schmitter, 1974). Konkluderende understreger Shapiro vigtigheden af at imødegå

“powerful forces that entice scholars to embroider fashionable theories and massage methods in which they are professionally invested while failing to illuminate the world of politics. ...Perhaps they will enjoy professional success of a sort, but at the price of trivializing their discipline and what one hopes is their vocation“ (p. 616).

God statskundskab: relevans og kritik

Ovenstående skulle række som dokumentation for, at spørgsmålet om god statskundskab ikke blot har været genstand for omfattende og fortsatte diskussioner internt i disciplinen, men også, at metoden i den forbindelse har spillet en central rolle. Tillige har det været en gennemgående kritisk pointe, at metodehensyn kan stille sig i vejen for opfyldelsen af de krav om relevans, der ikke kan eller burde kunne dispenseres fra.

Anført er også, at ASN undlader at tage spørgsmålet om relevans op i sin diskussion af, hvad der kvalificerer til god statskundskab. Opmærksomheden er i stedet koncentreret om de håndværksmæssige færdigheder og metoder, der skal til som forudsætning for at afdække årsags-virkningsrelationer. Samtidig betones det igen og igen, at metodespørgsmålet først giver mening, når to andre og „mere grundlæggende spørgsmål“ – hvad ved vi, og hvad skal vi lære? – er besvaret (p. 253). Måske som et forsøg på mildne dette skisma mellem det angiveligt væsentligste og meningsbærende og det faktisk diskuterede, fremsættes til slut i artiklen følgende ræsonnement: „Hvis der som hævdet i denne artikel er en sammenhæng mellem problemstilling, teori og metode, er det afgørende, at vi som forskere har gode håndværksmæssige færdigheder. For ellers begrænses vi i de spørgsmål, vi kan stille og søge svar på“ (p. 253). Men på de anførte præmisser synes det mere nærliggende at have fremhævet gode og dybtgående teoretiske kundskaber og indsigter som afgørende for de spørgsmål, vi er i stand til at stille virkeligheden.

Imidlertid er der også sprækker i ASN's tekst, der kan fungere som koblingspunkter til den form for relevansovervejelser, jeg vil hævde må med i diskussionen om god statskundskab. Det gælder således, når det siges, at „den største ære, der kan overgå den solide og kritiske samfunds forskning, er, at politikere tager forskningens resultater til sig og bruger dem som afsæt til at ændre på tingenes tilstand“ (p. 253). Det må betyde, at ASN ikke er frem-

med for at anlægge et eksternt perspektiv og også måle forskningens kvalitet på den politisk-praktiske forskel, den kan gøre. Og når den pågældende forskning ikke blot skal være håndværksmæssigt i orden ("solid"), men også „kritisk“, kan det pege i retning af veletablerede diskussioner om forholdet mellem teori og praksis knyttet til netop kritisk teori (jf. Rush, 2005)

Dog er det næppe hertil, betegnelsen sigter. I hvert fald ikke, hvis man opfatter kritisk teori som deltager i den *Methodenstreit*, ASN foreslår henført til historiens glemsel. På den anden side udmærker kritisk teori som position sig ved *ikke* at være karakteriseret af de dikotomier mellem forklaring og forståelse, nomotetisk og ideografisk og for så vidt også empirisk og teoretisk, som ASN prisværdigt går i rette med. Dertil kommer, at inddragelse af kritisk teoretiske grundpointer måske kunne bidrage til at udvikle og klargøre nogle af de tanker hos ASN, der blot anslås eller efterlader tvivl. Det drejer sig for det første om en – forekommer det mig – noget uforløst påstand om, at handlinger og adfærd er sammenstykket af på den ene side noget strukturelt determineret og dermed forklarligt og på den anden side noget såkaldt genuint kreativt viljesbestemt og dermed uforklarligt. For det andet sigter jeg til en bemærkning om, at forskningen kan besværliggøres ved, at den påvirker tænkningen og dermed adfærden hos de aktører, den studerer. For det tredje gælder det en ligeledes uudfoldet bemærkning om den betydning, „forestillinger om samfundets beskaffenhed“ har for forskningen (p. 253). Og for det fjerde drejer det sig endelig om anlæggelsen af et historisk perspektiv på den samfundsmæssige virkelighed og erkendelsen af dens foranderlighed – til evt. skade for store N-analyser over tid (p. 252).

Med andre ord vil jeg dermed hævde, at ASN selv lægger op til at overskride det snævre perspektiv på god statskundskab, som fremgår i tekstens hovedspor. Jeg vil endvidere mene, at et sådant bredere perspektiv lader sig indkredse med henvisning til kritisk teoretiske grundpointer. Det skal jeg argumentere lidt nærmere for i det følgende.

Hvad angår det store og klassiske spørgsmål om forholdet mellem frihed og nødvendighed, er det på spil i den ideologikritik, kritisk teori har opereret med som erkendelsesinteresse for samfundsvidenskaben (Habermas, 1973). På den ene side har målet været at forklare regelmæssigheder i adfærd. På den andens side har sigtet være at undersøge „nødvendigheden“ og den samfundsmæssige funktion og rationalitet af de eksisterende normer, som adfærden indskriver sig i. Webers klassiske analyse af den protestantiske kaldsetik som kapitalismens ånd kan anføres som et markant eksempel på en insistensen på at tematisere såvel forklaring som forståelse på aktørniveau (Weber, 1904/1995). I tillæg hertil drejer det sig for kritisk teori også om at spørge, om eksisterende normer fungerer som ideologi og evt. er udtryk for illegitim magtudøvelse, der kan ophæves. Den tilhørende ideologikritik så at sige lever

af den ("dobbelthermeneutiske" – jf. Giddens (1976)) vekselvirkning mellem forskningen og den viden, aktørerne handler på grundlag af. På den måde er det muligt at sætte det på begreb, som hos ASN fremstår som et komplicerende og forstyrrende moment.

Dermed er der også tale om tilstedeværelsen af en normativ dimension, men i modsætning til forståelsen i politologiens „videnskabelige værdirelativisme“ (Rasmussen, 1970; jf. Loftager, 1989) er den en integreret del af erkendelsen som sådan og ikke en bias knyttet til forskerens subjektive værdipræferencer. Den er udtryk for en besindelse på, at forskeren er en del af den virkelighed, der studeres, og at samme virkelighed også er „bestemt“ og derfor må analyseres ved det, den ikke er, nemlig dens objektive eksisterende, men endnu ikke aktualiserede potentialer – ligesom den fuldstændigheds-søgende analyse af agermet ikke kommer uden om at inddrage egetræet. Den norske videnskabsteoretiker Hans Skjervheim har illustreret synspunktet med henvisning til en tænkt undersøgelse af en avis. Det hedder blandt andet:

“Jeg undersøger, hvad der står, hvorledes det står der, hvilken plads de forskellige ting får o.s.v. Lige vigtigt som det der står der, er det, som ikke står der. Men det som ikke står der repræsenterer ikke et positivt faktum, det er ikke noget jeg kan observere. Det er noget negativt, en mangel. Men hvad som er en mangel og hvad som ikke er det, kan jeg kun afgøre ud fra en idé om, hvad der burde have stået der. Men på den måde bliver det som begyndte som et neutralt studium et kritisk studium, det går over til at være en kritik ... dersom jeg bare holder mig til det positive, det som står der, bliver billedet ufuldstændigt og spørger efter det negative, det som ikke står der, bliver det straks kritik“ (Skjervheim, 1968: 107-109).

Heller ikke ASN's bemærkning om betydningen af forskerens forestillinger om samfundets beskaffenhed er nærmere belyst. Jeg trækker den frem her, fordi jeg selv finder den vigtig for relevansproblematikken. For hvornår er en problemstilling relevant og så relevant, at den er værd at tildele forskningsmæssig bevågenhed og ressourcer? Det er der naturligvis ikke nogle faste svar på, og forskningsfrihed som overordnet konsensusprincip (?) kan evt. forsøges anvendt som legitimering af her at springe over, hvor gærdet er lavest. For eksempel ved mere eller mindre slavisk at følge relevanskriterier, der implicit fremgår af veletablerede forskningsspørgsmål, eller de kriterier, der pt. honorerer de bevilgende myndigheders forestillinger om relevans eller simpelt hen ved at lade det være op til ens egen smag og behag. Men som tidligere antydet er det næppe en farbar vej at relegere relevansovervejelser fra den videnskabelige diskussions gebet, idet konsekvensen kan blive en konservatisme, opportunistisme eller subjektivism, som synes uforenelig med videnskab som sandhedssøgen.

Hvad så? Først og fremmest må det være klart, at relevans er en relativ størrelse. Et spørgsmål kan ikke være relevant i sig selv, men alene i forhold til den sammenhæng, det indgår i. Og det er da her, statskundskabsforskerens forestillinger om samfundets beskaffenhed bliver væsentlig. De udgør den forståelsesramme eller det betydningsunivers, inden for hvilket problemstillinger kan hente mening og relevans. Eastons ovenfor citerede begreb om en *value framework* er udtryk for noget tilsvarende, men efter min mening peger den måde at udtrykke pointen på i betænkelig subjektivistisk retning. Frem for værdier foretrækker jeg her at tale om samfundsteori, og igen kan der kobles til kritisk teori og nærmere bestemt til ideen om erkendelsesteori som samfundsteori (Habermas, 1973: 59ff). Erkendelsens forudsætninger er ikke som hos Kant alment og overhistorisk givet af bevidsthedens universelle former og kategorier, men må forstås som de historisk specifikt gældende almene forståelser, som danner grundlag for konkrete iagttagelser og problemstillinger. Simpelt sagt udgør samfundsteorien og hertil hørende forestillinger om politik – og blandt andet også demokrati – de briller, som muliggør, at der systematisk forskningsmæssigt kan søges efter „forskelle, der gør forskel“ – jf. Batesons (1973) klassiske definition af information.

Dermed være naturligvis ikke anbefalet, at statskundskaben forvandles til generel samfundsteori og -analyse, men artikulerede forestillinger om samfundet og politikken må med som ramme, perspektiv og „relevansrum“ for statskundskabsforskningen. Derfor er der også grund til at overveje hensigtsmæssigheden af den udelukkelse af samfundet som kategori, der har præget den moderne politologi. Således hos Easton, der ganske vist i sin bestemmelse af politikken som et aspekt af samfundet lægger vægt på at se det politiske system som et åbent system, der påvirkes af og selv påvirker omgivelserne, men hvor det ligger uden for teoriens rækkevidde substantielt at begrebsliggøre og analysere relationen mellem systemet og omgivelserne. Det ville forudsætte en teori om det, Easton kalder det totale sociale system eller samfundet i dets helhed, altså en samfundsteori. Eastons aspektbetragtning indebærer, at samfundet ikke lader sig beskrive som totalitet forstået som andet end summen af delaspekterne – de forskellige del- eller subsystemer.

“In referring to society we are conceiving of all behaviour undifferentiated as to type what we might call the apperceptive mass of observations present to our senses. As a concept, society calls attention to the gross mass of conceptually unorganized social interactions“ (Easton, 1965: 38).

Dermed sættes kikkerten for det blinde øje, når det gælder de generelle samfundsmæssige betingelser for politikken og ændringer heri over tid. Men for eksempel er det klart, at det er af væsentlig betydning for, hvad der melder sig

af relevante og interessante problemstillinger i studier af politikken, hvilke antagelser der gøres om forholdet mellem samfundets vertikale (stands- og klassemæssige) og dets horisontale (funktionelle) differentieringer (Andersen, 2005; Harrits, 2005). Endvidere udgør politik som fænomen ikke blot et aspekt af samfundet på linje med andre aspekter. Den – politikken – er for det første foreskrivende. Politik handler om, hvad der bør gøres. For det andet retter den sig imod samfundet *in toto*. Ikke således, at alt er politisk eller politisk reguleret og organiseret, men i den forstand, at spørgsmålet om, hvad der burde være politisk styret og hvordan, er et politisk spørgsmål. I forlængelse heraf må perspektivet for den politiske videnskab være på niveau med og kunne referere til de agerende politiske aktørers perspektiv. Analysen af konkrete problemstillinger må være indrammet af principielt den samme medtænkning af helheden, som er eller kan eller burde være på spil, når der handles politisk. Den foreskrivende karakter og det helhedsperspektiv, der er substantielle dele af politikken som fænomen, må reflekteres i den videnskab, der har politikken som sit genstandsfelt. Og det kan her være fristende at referere til Aristoteles' forståelse af den politiske videnskab som syntetiserende *master science*. Den politiske videnskabs særlige karakter begrundes netop med henvisning til dens specifikke genstandsfelt: „Since politics uses the rest of sciences and since again, it legislates as to what we are to do and what we are to abstain from, the end of this science must include those of the others, so that this must be for the good of man“ (Aristoteles, 1972: 2).

Ligeledes kan det være fristende at henvise til de egenskaber, der i henhold til Weber bør karakterisere den politiske leder, der ikke blot har politik som erhverv, men også som kald (Weber, 1919/2003). Weber fremhæver lidenskab, ansvarsfølelse og øjemål (p. 252), og desuagtet Webers eget skarpe skel mellem videnskab og politik kunne det overvejes, hvor langt det også kan siges at være egenskaber, der kendetegner den gode statskundskabsforsker.

Sammenfattende forekommer det på den baggrund en diskussion værd, om ikke spørgsmålet om god statskundskab *også* handler om genstandsfeltet – jf. videre nedenfor.

God statskundskab i politikens tjeneste (?)

Som nævnt er den største ære, der kan overgå den solide og kritiske forskning, ifølge ASN, at politikere gør brug af dens resultater for at ændre på tingenes tilstand. Dermed markeres den af mig efterlyste „eksterne“ dimension af spørgsmålet om god statskundskab, og jeg skal afslutningsvis forfølge den side af sagen lidt nærmere. Også her er der nemlig noget at diskutere. Det fremgår af følgende citat af Bellah, der i sine overvejelser om forskningens politiske rolle konkluderer: „The chief audience of practical social science is not ‘decision makers’ but the public, and its chief impact on social policy is

through influencing the climate of opinion rather than supplying discrete information for those in power“ (Bellah, 1983: 61).

Hvor ASN hæfter sig ved politikerne som praktisk politisk adressat, betoner Bellah altså offentligheden. Jeg er selv af samme opfattelse og finder, der er vigtige grunde til at betone forskningens rolle som bidrager til den offentlige meningsdannelse og dens kvalificering. Pladsen tillader ikke en udfoldet angivelse af, hvad disse grunde beløber sig til, men det drejer sig såvel om de muligheder og begrænsninger, samfundsforskningen rummer – jf. hvad der ovenfor er fremgået – som om et bestemt syn på, hvad demokratisk legitimitet beror på. Såfremt politiske beslutningers legitimitet i alt væsentligt stammer fra, at de træffes af demokratisk valgte repræsentanter, kan det trække i retning af en fokusering på forskningens betjening af politikerne. Billedet tegner sig anderledes, såfremt beslutningers demokratiske legitimitet også og væsentligt afhænger af, om de grunder sig på et offentligt ræsonnement, i hvilket alle borgere principielt har mulighed for at deltage (Loftager, 2004). Da må borgerne og offentligheden snarere end politikerne udgøre den vigtigste (endelige) hovedadressat for forskningen, og jeg vil i forlængelse heraf foreslå forskningens evne til at kvalificere borgernes politiske meningsdannelse og stillingtagen og den offentlige debat som et vigtigt kriterium på god statskundskab.

Dermed ønsker jeg også at lægge afstand til en teknokratiske forskerrolle, som der demokratisk set er grund til at være på vagt over for, og som ASN's formulering ikke effektivt nok imødegår. Ganske vist tales der udtrykkeligt om både solid og kritisk forskning, men for mig at se gør det en væsentlig forskel, at det er politikernes og ikke borgernes og offentlighedens brug af forskningen, der bliver refereret til. Det gør det ikke mindst i lyset af den rolle, som embedsværket spiller i de politiske processer, og hvor statskundskabens faglighed er kommet til at gøre sig relativt stærkt gældende. Ser man således på de seneste par årtiers mange reformer af den offentlige sektor, er der næppe tvivl om, at de i stor udstrækning har været præget af tankegods med rod i statskundskabens forskning og undervisning og med statskundskabsuddannede embedsmænds betydelige medvirken (Knudsen, 2008). Der er heller ikke megen tvivl om, at reformerne nogle gange/ofte er blevet gennemført på et videns- og analysegrundlag, der ikke er tyngt af hverken solid eller kritisk forskning, og hvor tilsvarende reformernes offentlige begrundelse har været svage – den kommunale strukturreform er vel det vigtigste eksempel (Christiansen og Klitgaard, 2008; Puggard, 2005), men nævnes kan fx også reformerne på universitetsområdet i almindelighed og fusionerne her i særdeleshed (jf. Christensen og Pallesen, 2003; Christensen, 2006).

Med andre ord kan der aktuelt være grund til at rette søgelyset mod den faktiske politiske brug af statskundskaben, og gælder interessen fagets og

disciplinens demokratiske rolle, er jeg overbevist om, at den er bedst tjent med, at offentligheden og ikke det politiske lederskab bliver det primære henvendelsessted. For god ordens skyld må det kraftigt understreges, at dette ikke er identisk med en åbning mod forskning styret af politiske motiver og identifikationer snarere end af koden sand/falsk. Endvidere står det ikke til diskussion, at en betingelse for at kunne operere efter denne kode er metodisk bevidsthed og kunnen. I hvor høj grad der er grund til, at metodefanen løftes højere for derigennem at øge kvaliteten af dansk statskundskab, skal jeg undlade at gisne om, men at der er tilfælde, hvor ASN's metodepointer er velanbragte, er der næppe tvivl om.

God statskundskabsforskning er og bliver imidlertid noget mere end metodisk god statskundskab. Forskningen må også have noget relevant at byde på, hvis den skal kunne imødekomme en fordring om at bidrage til de demokratiske læreprocesser. Og er det ikke en fordring, statskundskaben nødvendigvis må påtage sig?

Note

1. Samme tendens kommer til udtryk hos Erik Rasmussen, når det siges at „en glose som demokrati vil det være bedst helt at undlade at benytte“, og hvor begrundelsen er „den uheldige indflydelse fra dagligsprogets mange konnotationer“ (Rasmussen, 1968: 31).

Litteratur

- Andersen, S.C. (2005). „How to Improve the Outcome of State Welfare services. Governance in a Systems-Theoretical Perspective?“, *Public Administration*, Vol. 83, No. 4, pp. 891-907.
- Aristoteles (1972). *The Nichomachean Ethic of Aristotle*, London: Oxford University Press.
- Bateson, Gregory (1973). *Steps to an ecology of mind*, London: Paladin.
- Bellah, Robert N. (1983). „Social Science as Practical Reason“, in Daniel Callahan and Bruce Jennings (eds.), *Ethics, The Social Sciences and Policy Analysis*, New York: Plenum Press.
- Christensen, Jørgen Grønnegård (2006). „Sanders betændte metode“, *Politikens kronik* 14.09.
- Christensen, Jørgen Grønnegård og Thomas Pallesen (2003). „Flere penge for mindre forskning“, *Politikens kronik* 24.01.
- Christiansen, Peter Munk og Michael B. Klitgaard (2008). *Den utænkelige reform: strukturreformens tilblivelse 2002-2005*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Easton, David (1969). „The New Revolution in Political Science“, *The American Political Science Review*, Vol. 63, No. 4, pp. 1051-1061.

- Easton, David (1965). *A Systems Analysis of Political Life*, New York: Wiley.
- Giddens, A. (1976). *New Rules of Sociological Method*, London: Hutchinson.
- Habermas, Jürgen (1973). *Erkenntnis und Interesse*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Harrits, Gitte Sommer (2005). „Hvad betyder klasse? En rekonstruktion af klassebegrebet med henblik på en analyse af sammenhængen mellem klasser og politisk deltagelse i Danmark“, Århus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Knudsen, Tim (2008). *Fra Folkestyre til markedsdemokrati*, København: Akademisk Forlag.
- Loftager, Jørn (1989). „Saglig politisk argumentation? Kritiske bemærkninger til den videnskabelige værdirelativisme i politologien“, pp. 95-117 i Steen Brock og Poul Pedersen (red.), *Dømmekraft*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Loftager, Jørn (1993). „Faglighed og tværfaglighed i policy-analysen“, *Politica*, 25. årgang, nr. 1, pp. 77-89.
- Loftager, Jørn (2004). *Politisk offentlighed og demokrati i Danmark*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Monroe, Kristen R. (2005). *Perestroika! The Raucous Rebellion in Political Science*, New Haven and London: Yale University Press.
- Nørgaard, Asbjørn S. (2007). „God statskundskab – heksekunst eller håndværk? – standarder for god forskning“, *Politica*, 39. årgang, nr. 3, pp. 233-255.
- Popper, Karl (1968). *The Logic of Scientific Discovery*, London: Hutchinson.
- Puggaard, Kristian Mørk (2005). *Viden og politik i videnssamfundet. Strukturreformens grundlag i et systemteoretisk perspektiv*, specialeopgave, Århus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Putnam, Hilary (1982). *Reason, Truth, and History*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ranney, Austin (1968). „The Study of Policy Content: A Framework for Choice“, i A. Ranney (ed.), *Political Science and Public Policy*, Chicago: Markham Publishing Company.
- Rasmussen, Erik (1970). *Komparativ Politik*, København: Gyldendal.
- Rein, Martin (1983). „Value-Critical Policy Analysis“, in Daniel Callahan and Bruce Jennings (eds.), *Ethics, The Social Sciences and Policy Analysis*, New York: Plenum Press.
- Ricci, David M. (1984). *The Tragedy of Political Science*, New Haven: Yale University Press.
- Rorty, Richard (1991). *Objectivity, Relativism, and Truth*, Philosophical Papers, Vol. 1, Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Rothstein, Bo (2005). „Is Political Science Producing Technically Competent Barbarians?“, *European Political Science*, No 4, pp. 3-13.
- Rush, Fred (ed.) (2005). *The Cambridge Companion to Critical Theory*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmitter, Philippe (1974). „Still the Century of Corporatism?“, *Review of Politics*, Vol. 36, No. 1, pp. 85-121.
- Shapiro, Ian (2002). „Problems, Methods, and Theories in the Study of Politics, or What's Wrong with Political Science and What to Do About it“, *Political Theory*, Vol. 30, No. 4, pp. 596-619.
- Skjervheim, Hans (1968). *Det liberale dilemma og andre essays*, Oslo: Tanum.
- Somit, Albert and Joseph Tanenhaus (1967). *The Development of American Political Science: from Burgess to Behavioralism*, New York: Irvington.
- Weber, Max (1904/1995). *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*, København: Nansensgade Antikvariat.
- Weber, Max (1919/2003). „Politik som levevej“, pp. 213-267 i Heine Andersen, Hans

Henrik Bruun og Lars Bo Kaspersen (red.), *Max Weber: Udvalgte tekster*, København: Hans Reitzels Forlag.